

A magyar szakírók nagygyűléséről – kicsit személyesen

2003 áprilisának 5-én a Magyar Tudományos Akadémia Képtermeében egy komoly találkozóra került sor, „A szaknyelvek helyzete 2003-ban: a legsürgetőbb teendők” címmel – köszönhetően Prof. dr. Bősze Péter lehetetlent nem ismerő, elszánt szervezőmunkájának.

Hangsúlyoznom kell, a következő pár sorban főként néhány általánosabb, ám annál fontosabb gondolatra szeretném a figyelmet főlhívni, tehát nem szándékozom valamiféle egyszerű „konferencia-összefoglalóval” fárasztani a kedves olvasókat – noha óhatatlanul ilyen jellegű tényeket is papírra kell vetni egy rendezvény kapcsán.

Nos, a programot részletesen tartalmazó nagygyűlési meghívót nézegetve, s közben az előadásokat is vissza-visszaidézve elgondolkodik az ember... Miről is szólt igazán ez a tanácskozás?

A kérdés *látszólag* könnyű. Hiszen elég áttekinteni az előadók hihetetlenül illusztris névsorát vagy az előadások címeit. (Először *Ritoók Zsigmond*, *Grétsy László*, *Kalász Márton*, *Kecskés Mihály*, *Keszler Borbála* és *Kiefer Ferenc* bevezető, üdvözlő beszédeit hallhatta a közönség. Az előadások közül pedig csupán egy-két kiemelt példa: Szaknyelveink és helyesírási szótáraink – *Fabián Pál*; „A szaknyelv a magyar nyelv kicsinyben” – *Balázs Géza*; A teológiai szaknyelv helyzete 2003-ban: a legsürgősebb teendők – *Hegedűs Lóránt*; Szaknyelv, köznyelv, irodalmi nyelv – kívánatos és nem kívánatos kölcsönhatások – *Tóth Éva*; Erdemes-e, kell-e, lehet-e ma tiszta magyar nyelvű szakkönyvet írni? – *Bertók Lóránd*; A jogi célból használt magyar nyelv – *Takács György*; Szaknyelvünk helyzete és fejlődése a kémiai technológiában – *Szebényi Imre*; Földtan vagy geológia? – *Breznyánszky Károly*)

Láthatjuk, a mintegy huszonöt-harminc felszólalás a legkülönbözőbb szaknyelvekkel foglalkozott. (Természetesen az orvosi szaknyelv is „terítékre került”.) Bősze professzor úrnak a meghívón olvasható gondolataiból idézek: „... alapvető célunk, hogy – a teljesség igénye nélkül – felmérést végezzünk a szaknyelvek mai helyzetéről és szakavatottaktól kapjunk tájékoztatást a szaknyelvekről általában, illetve az egyes szaknyelvek gondjairól külön-külön is. Tudatában vagyunk annak, hogy ez csak az első lépés lehet; a továbbiakat az előadók útmutatása alapján fogjuk meghatározni.”

Ezek után talán jobban érezhető: bár az előadások, a fölvetődött témák már magukban, külön-külön is igen érdekesek és fontosak, de a lényeg, azaz a sok-sok eltérő terület, kérdés, nehézség együttes fölvonultatásának oka, sőt, merem állítani, szükségessége és szükségszerűsége mögött megbúvik valami nagyon fontos!

Hogy mi? Ezt megválaszolandó teszem föl ismét a kérdést: *miről is szólt igazán ez a tanácskozás?*

Úgy vélem, két nagyon mély (az európai jövőnk, majdani

nyelvünket, szükséges nyelvstratégiánkat s – adott esetben – az ezekkel összefüggő nyelvpolitikai-politikai döntéseinket is meghatározó) gondolatról kell szólnom!

1. Nincsenek „elkülönült”, izolált, elefántcsonttoronyba zárkózó szaktudományok és szaknyelvek. Nincsenek, és nem is lehetnek! Szaknyelveink – az orvosi részsaknyelveinket is beleértve – csak együtt, kéz a kézben fejlődhetnek az egész magyar nyelv részeként az EU, sőt, az egész világ számára is hasznos, használható, az „új világnak” is szemléletbéli segítséget adó, értéketemtő erővel bíró szaknyelvekké! Szépen mutatta ezt pl. *Breznyánszky Károlynak*, a Magyar Állami Földtani Intézet igazgatójának előadása, amelyben a paleontológiával kapcsolatosan az őslények kettős nevezéktana épp olyan, párhuzamos problémaként került szóba, mint amilyen gond ez nekünk, orvosoknak (történetesen a baktériumok szintén binominális nomenklatúrájára, kettős nevezéktanára gondolok) – lám: mi köze egymáshoz az orvoslásnak és a geológiának... A további konkrét példákat, kapcsolódási pontokat nem sorolom; ezt már a tisztelt olvasók fantáziájára bízom.

Egy biztos: *a szaknyelvek fejlődése, alakulása, amely kulcsfontosságú számunkra, csak széleskörű együttműködéssel vezethet eredményekhez, sikerekhez!*

2. Ez a nagygyűlés látványosan és iszonyú meggyőzőerővel bizonyította (amiben magam kiskorom óta töretlenül hiszek, Péter Rózsa matematikus hitvallását gyerekként olvasva), hogy a kultúra egységes! Nincs, és nem is létezhet törés a „humán” és a „real” között – alkotni, de egyáltalán, élni: csak a szó valódi értelmében „teljes” emberként lehetséges. Középkorai osztályfőnököm, Pintér Ambrus OSB, a pannonhalmi iskola volt igazgatója, gyakran mondogatta nekünk csúfondóroosan s egyszersemind életre szólóan komolyan: „Picikém! Aki nem tud élvezettel elolvasni egy szép verset és meg is rendülni azon, az sosem lesz képes ötöstre megírni ezt a most kiosztandó matekdolgozatot...” Ő maga (matematika tanárként!) az egyik legolvasottabb, legbölcsebb ember, akit ismerek.

De természetesen ez a „kultúra egysége” gondolat sokkal szélesebb körben is értelmezendő. Magyarítani sokat nem kell, elég megint csak rápillantani azon előadók névsorára, akik fölkészültek egy-egy előadással megtisztelni a rendezvényt és megérteni akarván egymást, meghallgatták, átgondolták a többiek gondolatait is. Ott van köztük a sok természettudós professzor és intézetigazgató és tanszékvezető és akadémikus, de ott van a Magyar P.E.N. Club alelnöke (*Tóth Éva*), a Magyar Írószövetség elnöke (*Kalász Márton*), az ÉTOSZ jogi szakigazgatója (*Takács György*), a református püspök (*Hegedűs Lóránt*), a cigány tanárképzés szorgalmazója (*Choli Daróczy József*), az MTA Magyar Nyelvi Bizottságának elnöke (*Keszler Borbála*), az MTA Nyelv és Irodalomtudományok Osztályának elnöke (*Kiefer Ferenc*) vagy éppen a Miniszterelnöki Hivatal felelős beosztású munkatársa, az Anyanyelv-ápolók Szövetségének elnöke – nem is sorolom tovább...

Leszögezhetjük viszont azt, hogy a nagygyűlés bizonyította: *nyelvünk, kultúránk, a világ számára is szükséges gondolkodás-*

módunk – ha tagolt, rétegzett, árnyalt, lélekben egyénileg, sajátosan és más-más módon megélt is – alapvetően közös!

Azt hiszem, nagyszerű eszmék ezek: már csak ezért is több volt ez a találkozó, mint egy „kis nyelvi eszmecsere”!

Grétsy Zsombor

Aino Piehl nyilatkozata az európai nyelvművelésről

Kérdések: Melyek a Hazai Nyelvek Kutatóközpontja (Kotimaisten Kielten Tutkimuskeskus) EU-nyelvművelőjének feladatai? Melyek a legfontosabb feladatok ezek közül? Az EU-nyelvművelő egyedül látja el munkakörét vagy más munkatársak támogatásával?

Válasz: Az EU-nyelvművelő feladata a finn nyelvhasználat nyomon követése EU-ügyekben, tanácsadás és szakértői támogatás EU-val kapcsolatos kérdésekben, előadások tartása és cikkek írása a munkakörével kapcsolatban, valamint az EU nyelvhasználatával kapcsolatos kutatómunka. Példaként említhetem a finn köztisztviselők körében végzett kérdőíves felmérést a különböző nyelvek EU-beli használatáról, a különböző nyelvű szövegek minőségéről, amelyből kiderül többek között az, hogy a tisztviselők nehezen találják a finn nyelvű szövegeket. Jelenleg készül a finn nyelvű irányelvek és a finn törvények összehasonlítása, amelynek célja annak kiderítése, hogyan hatott az EU a finn jogi nyelvre. Fontos, hogy a jogi nyelv minden állampolgár számára a lehető legvilágosabb és legerősebb legyen, hiszen ez befolyásolja a hatóságok nyelvhasználatát. A parlament által nemrégiben elfogadott közigazgatási törvény kötelezi is a köztisztviselőket az érthető nyelvhasználatra. Jelentős feladat még a tanácsadás és konzultáció, ám fontos a köztisztviselőkkel és a politikusokkal fenntartott kapcsolat is, amelynek révén emlékeztetni lehet őket a nyelvi kérdések társadalmi hatására és az érthető közigazgatási nyelv jelentőségére a demokrácia szempontjából. A kutatóközpont egyéb munkatársai munkaköréhez nem tartozik az EU, de a névtannal foglalkozó munkatársunk, valamint öt trénerünk tanfolyamokat tart hatóságok számára is, amelyek során EU-kérdések is felmerülnek.

Kérdések: Tevékenysége szigorúan szakmai keretek között folyik-e, vagy különféle utakon-módokon (rádió, televízió, nyomtatott sajtóbeli rovat, népszerű nyelvművelő folyóirat vagy kiadvány, internet stb. révén) kapcsolatba kerül-e a nagyközönséggel vagy annak bizonyos rétegeivel is? Ha igen, akkor szíveskedjék ennek megvalósulási módjairól is beszélni!

Válasz: A munkaköröm célközönsége a munkájuk során EU-ügyekkel foglalkozó személyek és a nagyközönség egyaránt. Foglalkozásuk miatt ügyfeleim az EU fordítói részlegének fordítói és

tolmácsai, valamint azok a szabadúszó fordítók, akik a finn EU-testületek részére fordítanak, valamint az EU-feladatokat ellátó finn köztisztviselők. Általában valamilyen nyelvi problémájukkal fordulnak hozzám, az érdeklődő vagy nyelvművelő személyesen veszi fel a kapcsolatot. Így aztán a legfontosabb kommunikációs csatorna az email. Ezenkívül újságcikkeket is írok. Kifejezetten a hivatalos szervek részére készül az állami közlöny köztisztviselői nyelvhasználatról foglalkozó rovata, amelybe felváltva írok a svéd-, illetve finn nyelvű nyelvművelő kollégáival. A nagyközönség számára a Kielikello című nyelvművelési folyóiratban jelennek meg írásaim, valamint más újságokban, folyóiratokban is, pl. a Helsingin Sanomat (a legnagyobb finn napilap – a ford. megjegyzése) Ablak a nyelvre rovatában. Szükség esetén napilapokba is írok. Az euró és a cent rövidítéséről éveig heves vita folyt a Helsingin Sanomat olvasói levelek-rovatában. Újságírók is készítenek interjúkat vagy cikkeket az EU-val kapcsolatos nyelvi kérdésekről. Sajnálatos módon a televízióban ritkán látható nyelvi műsor. Az internet jelentősége a tájékoztatásban egyre nő. Honlapunkon most is található EU-nyelvművelési tájékoztatás, amelynek tartalmát bővíteni kívánjuk. Az euró írásmódjával kapcsolatos szabályokat sokan keresték, meggyőződésem, hogy ezek hatottak a helyesírási gyakorlat megszilárdulására. Internetes tanácsadásra is van lehetőség EU-kérdésekben.

Kérdések: Finnország idestova nyolc éve tagja az Európai Uniónak. Mint azt a Finn Nagykövetség kulturális titkárától, Kirsi Rantalából néhány évvel ezelőtt már megtudtuk, a finnek nem bánták meg, hogy beléptek az EU-ba, sőt nemzeti büszkeségüket növelte, hogy az európai elit tagjai közé tartoznak. De vajon az évek múltával nem fenyeget-e az, hogy minden nemzeti büszkeség, öntudat ellenére a nemzeti hagyományok lassanként elhalványulnak, s a nemzeti nyelv is – noha az EU hivatalos nyelvének számút – fokról fokra visszaszorul, illetve túlságosan feltöltődik idegen elemekkel, szerkezetekkel, s nemzeti sajátosságainak mind több elemét, mind nagyobb részét elveszíti?

Válasz: Biztos vagyok abban, hogy a finn nyelvre elkerülhetetlenül hatással van az EU, ahogy hatással volt egy hosszú történelmi korszak során a svéd, majd a kereskedelem, technika és szórakoztatóipar révén az angol nyelv. Mégis úgy gondolom, hogy az EU hatása főként a jogi és a hivatalos nyelvhasználatban tükröződik. Véleményem szerint az EU nyolc év alatt nem hatott látványosan az általános nyelvhasználatra, bár új szavak bizonyos mértékig jöttek létre. Ezeknek nagy része is a finn nyelvbe ágyazott megfelelők, a legközismertebb jövevényszó a 'direktíva', amelyre nem találtunk megfelelő finn változatot.

Kérdések: Nálunk egy-két évtized óta egyre erősödik az idegen, főleg angol, illetőleg amerikai angol nyelvi hatás, főleg a gazdasági reklámok és az üzleti feliratok, továbbá bizonyos közérdekű feliratok, hirdetések területén.

valamint 3) a nyelvművelési területen hatósági feladatok ellátása és nyelvi tanácsadás nyújtása. A kutatóközpont osztályai: kutatás, nyelvművelés, svéd nyelv, szótárkészítés, valamint a könyvtárak, levéltárak és korpuszok fenntartása. A kutatási osztály szakterülete a névtan és a szövegtan, hamarosan elkészül az új finn leíró nyelvtan. A szótárosztályon készül többek között a húszkötetes finn nyelvjárásszótár. A nyelvművelési osztály legismertebb tevékenysége a nagyközönség részére fenntartott telefonos tanácsadás, amely naponta kb. hatvan hívást fogad. A svéd nyelvi osztályon nyelvi kutatás, nyelvművelés és szótárkészítés folyik svéd nyelven. A kutatóközpontban valamennyi hazai nyelv

saját nyelvművelési bizottsága is működik. Finnországban kb. ötmillióan finn, kb. 296 ezren svéd anyanyelvűek, a három százi (lapp) nyelvjárást összesen háromezren beszélnek. A finn jelnyelvet mintegy 4-5 ezer siket használja Finnországban. Nehéz megbecsülni, hogy a Finnországban élő tízezer roma közül hányan beszélnek a roma nyelvet, a becslések szerint mintegy háromezren. A hazai nyelvek közül különösen az inari számít, a kolttai számít és a roma nyelvet fenyegeti a kihalás veszélye, a fenntartásukra erőfeszítések történnek. A kutatóközpontról és a kutatott nyelvekről további tájékoztatást található a www.kotus.fi címen.